

Suurteos Tallinna Reaalkooli ajaloost

Tallinna ühe vanima järjepidevalt tegutsenud keskkooli, Tallinna Reaalkooli (asutatud 1881. a Tallinna Peetri Reaalkoolina) ajaloo kaheköitelise suurteose „Must-kuldne müts me peas. Tallinna Reaalkool 1917-1940" (1250 lk) esitlus oli 2011. a oktoobris. Raamatu mõlemad köited kirjastas Tallinna Reaalkooli Hoolekande Selts kooli 130. aastapäevaks.

Usutlus teose autoriga:

Madis Linnamägi: Kuidas tulite mõttele hakata uurima oma kooli ajalugu? Kuidas kõnealune teos teoks sai ja kuipalju see kõik aega võttis?

Märt Karmo: Raamatu teokssaamine võttis päris palju aastaid. Huvi Reaali kujunemisloost vastu tekkis mul juba koolipoisina 1960. aastail, kuid tõsisemalt sidusin ennast sellega 1981. a, kui kooli 100. sünniaastapäevaks kavandati Reaali ajaloole pühendatud 36-leheküljelise raamatukese avaldamist. Pakkusin ennast abiks ja minu hooleks jäi Eesti-aegse osa (1918-1940) kirjutamine. Paraku see raamatuke ei ilmunud. Jätkasin omal käel materjali kogumist, 1984. aastaks valmis mul umbes 200-leheküljeline (koos lisadega) käsikiri „Tallinna Reaalkool 1918-1944". Neil aastail ei tulnud aga säärase, nn klikiaegse kooliajaloo avaldamine kõne allagi. Kui 1988. a Ameerika Ühendriikidesse sattusin, viisin käsikirja seitsmel filmilindil 55. lennu (1941) vilistlasele **Heino Taremäe'le**, kes kasutas minu käsikirja osi mälestusteose "Reaali Teine Raamat" koostamisel.

Teise katse tegin 1991. a, kui värbasin appi ühe kooliajaloolase (tsaariaegset osa kirjutama) ja kaheksa vilistlast, et panna Reaali 110. aastapäevaks kokku sajandit hõlmav ülevaate-teos (sh Tallinna Saksa Reaalkool). Kaaskirjutajate esitatud materjal oli kahjuks väga kõikuva tasemega ja tsaariaegset osa ei esitatudki. Nõnda jäi seegi teos ilmunuta.

2004. a tegi Reaalkooli direktor **Gunnar Polma** ettepaneku, et ma annaksin kooli ajaloo välja osade kaupa ja esimene raamat võiks ilmuda kooli 125. aastapäevaks (2006). Leppisime kokku, et esimene köide võiks hõlmata aastaid 1917-1940. Lootsin kirjatöö tõepoolest lubatud tähtjaks nõ katuse alla saada. Uurimistöö ja kirjutamise käigus avastasid aga palju uut ja põnevat materjali, mida oluks kuritegu kasutamata-käsitlemata jätta, sest see vajunuks tõenäoliselt pikkadeks aastateks või päriselt unustusse. Kirjutamise käigus muutus paljuski ka minu ettekujutus, milline võiks valmiv raamat ja selle ülesehitus olla. Sestap sain oopuse lõpuks valmis alles 2011.

M. L. Niisiis kulus seitse aastat.

M. K. Jah, tõepoolest. Kuid tahan rõhutada, et sain käsikirjaga tegeleda üksnes igapäevatöö kõrvalt. See tähendas pikki õhtuid ja öötunde, nõ teist vahetust kirjutuslaua ja arvuti taga, puhkepäevade ja puhkuste ohverdamist. Aga ka lugematuid tunde arhiivides, vanade ajalehtede ja raamatute läbitöötamist, paljude vilistlaste usutlemist.

M. L. Räägiksime nüüd raamatust lähemalt.

M. K. Ajastu 1917-1940 ühe keskkooli kaheköitelises ajalookäsitluses on tänase seisuga **kõige põhjalikumalt** tervikuks seotud kolm eri liini: a) aja-, haridus- ja kultuuriloo laiem taust; b) arhiivi- ja muudel materjalidel põhinev akadeemiline käsitlus, c) memuaarne osa (sh trükitud ja käsikirjalised mälestused, arvukad usutlused). Kõik need kolm liini eristuvad ka kirja- ja pildilise otsekui tordikihid. Igaüks saab valida suupärasema, just teda kõige enam huvitavama osa. Küllap annavad eelkõige mälestused säärasele raamatule elu ja värskust juurde ning puudutavad lugejat emotsionaalselt. Raamatu I köide „**Tallinna Reaalkool 1917-1920**” annab põhjaliku ja rikkaliku mälestusmaterjaliga vääristatud ülevaate õpilaste tegevusest omariikluse ettevalmistamisel ja Eesti Vabariigi väljakuulutamisel ning Reaalkooli õppursõdurite panusest Vabadussõjas. Aga ka Peetri Reaalkooli juurde emakeelse erareaalkooli asutamisest ja edasisest loost Tallinna Linna Eesti Reaalkooli nime all alates 1919. a-st.

II köites „**Tallinna Reaalkool 1920-1940. Tallinna Saksa Reaalkool 1919-1939**” on eraldi peatükk pühendatud Tallinna Peetri Reaalkoolist eestikeelse reaalkooliga rööpselt välja kasvanud Tallinna Saksa Reaalkoolile, mille kohta ei olnud eesti keeles ühtegi käsitlust - ometi oli see hea mainega kool sõjaeelse Eesti hariduselu osaks. Saksa Reaalkooli arhiiv hävis 9. märtsil 1944.

Tahaksin rõhutada, et see teos pole päris tavapärane akadeemiliste kaanonite järgi kirjutatud kooliajalugu. See on vägagi inimkeskne, sest Villem Reimani ütluse järgi on ajalugu alati ka inimeste lugu. Seetõttu on õpetajad ja õpilased selle oopuse peakangelased, nemad tegid sellest õppeasutusest reaalkooli. Siin on pedagoogide elulugusid ja fotosid, üldse on raamatus üle 400 foto, nimeregistris rohkem kui 3000 nime. Ka korralik historiograafia on olemas.

M. L. Keda tahaksite õpetajatest eriti esile tõsta?

M. K. Kindlasti kahte meest, **Nikolai Kännu** ja **Ernst Peterson-Särgavat** ehk „**Habet**”. N. Kann määrati 1915. a esimese eestlasena avaliku keskkooli, Tallinna Peetri Reaalkooli direktoriks, oli aastail 1919-1933 ka Tallinna Reaalkooli direktor. Legendaarne E. Peterson-Särgava oli Reaali inspektor (õppealajuhataja) aastail 1919-1938. Need kaks koolimeest andsid Reaali eriomase näo, vaimsuse ja vaimu! **Nemad panid aluse nõudlikkusele õpetamises, õppimises ja koolikorras.**

M. L. Mida tahaksite veel rõhutada?

M. K. Tingimata Reaali poiste tegemisi. Realistidest õppursõdurid tõid Vabadussõjast kaasa nn Vabadussõja vaimu, millest kujunes välja kuulus Reaali vaim. Võib arvata, et ka kooli moto: „Üks kõikide, kõik ühe eest” (jäädvustatud sõrmuselgi) pärineb Soomusrongilt nr 2, mille meeskonnas võitles palju realiste. Mainimata ei saa jätta pealinna keskkoolide üht tugevamat õpilasajakirja "Realist" (ilmus 1935-1940), mille koostajate ja autorite hulka kuulusid Ilmar Laaban ja vennad Mikiverid - Ilmar, Olev ja Heino. Nimeliselt ja võistluste

kaupa on ära toodud enamik Reaalile palju kuulsust toonud võrk- ja korvpallureid ning kergejõustiklasi, kuid anonüümseks pole jäetud muudes harrastusringides kaasalöönuid. Raamat ongi pühendatud nn Kuldsele Reaalile, kus tänase reaalkooli väärikaile traditsioonidele alus pandi. Kirjeldatud on ka nende tavade väljakujunemist, näiteks põlvkondade järjepidevuse traditsiooni. Seetõttu võivad paljud kunagiste reaalide järeltulijad kergesti raamatust üles leida oma vaar-ja vanaisad, kogeda väga suurt äratundmisrõõmu nende kooliaegsetest ettevõtmistest.

M. L. Aitäh vastamast, jõudu järgmise osa kujutamiseks, mida olete kuuldavasti alustamas!

M. K. Tänan!

M. L. Reaali raamat on huvipakkuv Eesti koolidele, sest annab hea ülevaate ka sõjaeelsest haridusloost, eriti 1930. aastate koolireformist. Teos võib olla ergutajaks ja innustajaks nii mõnegi kooli ajaloo talletamisel. On laekunud palju kiitvaid arvustusi, millega saab tutvuda internetis, www.real.edu.ee/index.php/vilistlastele/must-kuldne.

Teos on saadaval (30 €) Tallinna Reaalkooli raamatukogus (Kärin Kundla, 6 992 026) või otse autorilt (522 3969) - siis juba pühendusega.

Märt Karmo pälvis Vabadussõjas langenud Tallinna õpetajatele ja õpilastele pühendatud mälestussamba püstitamist, purustamist ja autori eestvedamisel taastamist kajastava raamatu "Ühe Vabadussamba lugu" (1993; Järelmõtteid ühele kümnenditagusele raamatule, Forseliuse Sõnumid 9, 2002, lk 60-61, kaks värvifotol tagakaanel) eest 2002. a tunnustussüsteemi LA UREA FORSELIANA autasu - Ignatsi Jaagu medali.